

BİR ARAFTA OLMA DURUMU: SANATTA GÖÇ OLGUSU *

State of Being in Limbo: The Phenomenon of Migration in Art

Işık SUGURLAR

FMV Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Bilimi Doktora Programı, İstanbul/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7466-8869>

ÖZET

Göç, en genel tanımıyla bir yerden başka bir yere taşınma, yerleşme işidir. Bu yer değişikliği yaşanan ülke sınırları içinde olabildiği gibi başka bir ülkeye de olabilmektedir. Göçün ekonomik, sosyal, dini, kültürel, politik birçok sebebi bulunmaktadır. Bazı durumlarda istenerek yapılırsa da bazı durumlarda zorunda kalınan bir değişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda göç, yer değişikliğinin yanında dil, kültür, sosyal çevre, yaşama şekli gibi durumların da değişmesine neden olabilmektedir.

Bu çalışmada göç kavramının sanatta kendisine nasıl yer bulduğu seçilen sanatçılar bağlamında incelenmiştir. İncelenen sanatçıların, farklı ülkelerden ve kültürlerden olmasına dikkat edilmiştir. Böylelikle farklı kültürel deneyimleri olan sanatçıların göç olgusunu sanatlarında nasıl işledikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Göç olgusu, evsizlik, köksüzlük, yersizlik bağlamında değerlendirilmiş olup Martin Heidegger'in modern insan evsizleşmiştir düşüncesi çerçevesinde irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Sanat, Ev, Köksüzlük

ABSTRACT

In its most general definition, migration is the movement of people from one place to another and settling down for many reasons such as economic, social, political, religious and cultural reasons. This movement may take place domestically, and/or internationally, while it can be voluntarily or by coercion. As a result, migration can cause changes in various aspects of life such as language, culture and lifestyle, as well as social and physical environment.

In this study, the concept of migration was examined by analyzing how selected artists reflect migration in their artworks. The artists constituted a diverse group based on their country of origin and personal backgrounds. Thus, this diversity allowed for elucidation how artists with various cultural experiences process and depict migration phenomenon in their artworks. In particular, the phenomenon of migration was evaluated in the context of homelessness, rootlessness, and displacement, and was examined within the framework of Martin Heidegger's modern human thought.

Keywords: Migration, Art, Home, Rootlessness

1. GİRİŞ

Göç, sosyoloji, felsefe, psikoloji, tarih, antropoloji gibi birçok alanda kendine yer bulmuş, üzerine çalışmalar yapılmış bir olgudur. Tarih boyunca insanlar çeşitli sebeplerle bir yerden bir yere göç etmişlerdir. Türk Dil Kurumu göç tanımını şöyle yapmaktadır;

"Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret."¹

Göçmen kavramı için "kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir, tanımlaması yapılmıştır.

Bir yerden bir yere yerleşmek yalnızca mekânın değişmesi değildir, aynı zamanda kültürün, dilin, sosyal çevrenin de değişmesidir. Bu nedenledir ki göç yalnızca yerleşim sorunu olarak anlaşılmamalıdır. Heidegger, yerleşimi yalnızca bir meskene yerleşmek olarak tanımlamamaktadır, "uzamlar kendi öz

* Bu çalışma FMV Işık Üniversitesi Sanat Bilimi Doktora Programı'nda Prof. Dr.Rıfat Şahiner danışmanlığında yürütülen "Bir Sıkıntı Mekanı Olarak Eve İlişkin Fenomenolojik Bir Yaklaşım" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

¹ sozluk.gov.tr, erişim: Eylül 2020

varlıklarını ‘uzam’dan değil yerlerden alırlar” (Chambers, 2014:81) diyerek bu terimde bir yerin kültürleştirilmesine de vurgu yapmaktadır.

Göç, günümüz dünya düzeninde engellenemez bir durum olmuştur. Küreselleşmenin getirdiği olanaklar, sınırların sorgulanışı, savaştan kaçış, işsizlik gibi sebeplerden dolayı insanlar yurt dedikleri yerleri terk etmeye devam etmektedirler. Bırakılan ülke ile yerleşilen ülke arasında tam bir aidiyet sağlanamadığında da göçmenlik bir arafta olma hâli olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsalın, toplumsal söyleme fikrinin dayandığı profesyonel, ideolojik, kimlikli “meskene bağlılık” zamanını doldurmuştur. (Maffesoli, 2011: 13) Bu meskene bağlı olmama durumu, köksüzlük kişileri “ev neresidir” sorusuna yöneltmektedir. Heidegger Varlık’a nostalji duymaktadır ve onun evinden sürgün edildiğini dile getirmektedir. Bu anlamda da Varlık ile vatan arasında bir ilişki kurmakta ve şöyle söylemektedir;

“Varlık’ın, Varlık’ı unutma deneyimine dayanan (...) bu (...) yakınlığına ‘vatan’ adı verilir. Burada kelime vatansever veya milliyetçi açıdan değil, Varlık’ın tarihi açısından, kelimenin esas anlamıyla düşünülür. Vatanın özü de aynı şekilde Varlık’ın tarihinin özünden yola çıkarak modern insanın vatan eksikliğini düşünme amacıyla adlandırılır.” (Cassin, : 81)

Heidegger, her yerde evde olmak ya da hiçbir yerde evde olamamak üzerine bir bağlantı kurmaktadır ve bunu felsefe aracılığıyla yapmaktadır. Filozofları her yerde evin dışında olmaya davet etmektedir. Bir anlamda eve karşı duyulan özlemi sorgulamaktadır, daha önce de belirtildiği gibi ona göre modern insan evsiz kalmıştır.

“Heimweh, ‘sıla özlemi’- bugün artık böyle bir şey kaldı mı? Her yerde evinde olmak, her anda var olmak, özellikle de bir bütün olarak var olmaktır. Bu bir bütüne ve onun bütünlüğüne biz dünya diyoruz. Dünyaya, bu bir bütün olarak varlığa doğru nostaljimizin itişiyi gidiyoruz. Bizler bizzat bu geçişin, bu ne biri ne ötekinin kendisiyizdir: bu olmama kaygısına sonluluk adını veririz.(...) aynı şekilde felsefe ve metafizik bizi her yerde –her yerde çünkü hiçbir yerde- evimizde olmaya iten bir nostaljidir.” (Cassin, 82).

Göç ve göçmenlik gündelik hayat içinde oldukça kanıksanan konulardan olduğu için çoğu kez bakışın arkasına itilmektedir. Birçok göç hareketiyle karşı karşıya gelindiği için de göçmenlerin bireysel olarak yaşadıkları göz önüne serilmemektedir. Evinden ayrılmak, artık pek çok insan için ortak bir deneyim haline gelmiştir: Birçok insan doğduğu yerin dışında bir yere yerleşmek ve yaşamını orada kurmak durumundayken, çoğu da mekânsız, yersiz olarak aidiyet geliştirmeden, bir ülkeye bağlı olmaksızın yaşamaktadır. (Alkan, 2017: 304)

2. ÇAĞDAŞ SANATTA GÖÇ

Göç, birçok sanatçı tarafından da sorun edilmiş bir olgudur. Evinden edilmişlik, mecburi göç gibi konular sanatçıların kendi deneyimledikleri bir durum olabilirken, kendileri yerleşik olsalar da çalışma alanı olarak seçtikleri bir konu da olabilmektedir. Göç meselesine özellikle sınırlar üzerinden bakan sanatçılardan biri Ursula Biemann’dır.

Ursula Biemann 1955 yılında Zürih’te doğmuştur ve orada yaşamaya devam etmektedir. Jeopolitik yerinden edilmenin ve göçmen emeğin cinsiyetlendirilmesi üzerine çalışan bir sanatçı, kuramcı ve küratördür.² Biemann, çalışmalarında coğrafyanın görsel kültür ile birleşerek önemli bir yer tutmasını sanat okulundan mezun olduktan sonra sanat kuramının içinde bulunduğu durum ile ilişkilendirmektedir. Ona göre bu alan, hiçbir şey temsil etmeyen etnografi, şehircilik, kültür ve medya çalışmaları, sömürge sonrası eleştiri ve feminist teoriler bağlamında “kirletilmişti”.³ Bu anlamda sanat kuramının artık kendisini diğer bilgi üretim alanlarına göre şekillendiremeyeceğinin aşikâr hâle gelmiş olduğunu düşünmektedir. Bu söylemsel genişleme küreselleşme sürecinin başlangıcıyla denk gelmiş ve Biemann’a göre coğrafya ve görsel kültür birbirine bağlantı noktaları sağlamıştır. Sanatta anlatılan göç olgusu “bölgesel veya jeopolitik koordinatlara bağlıdır, ama aynı zamanda kişinin soy bilim ve tarihsel bellek hissine de işaret etmektedir.” (Braidotti, 2015: 76) Bu ilişkisel coğrafya ağı içinde Biemann aynı zamanda “değişen dünya düzeninde insan ekonomisinin birtakım devrelerinin mantığını araştırmaktadır.” (Braidotti, 2015: 77)

² <http://10b.iksv.org/sanatici.asp?sid=14>

³ Ursula Biemann, Counter- Geographies in the Sahara, *Art & Research A Journal of Ideas, Contexts and Methods*, V.3, N.1, Winter 2009/10, Erişim: Ekim, 2020, <http://www.artandresearch.org.uk/v3n1/biemann.html>

Biemann, videolarının iki paralel süreci anlattığını ifade etmektedir. Bunların ilki kendi sanat pratiği için siyasi ve coğrafi bir ilgi alanının ayırt edilme sürecidir. Bunu da Meksika sınırı boyunca cinsiyetlendirilmiş, uluslararası iş bölümü bağlamında örneklemektedir. İkincisi ise bu süreçte uygulamanın yerleştirilebileceği farklı bilgi üretim biçimlerinin kesiştiği noktada bir araştırma alanının izini sürmektir. Coğrafya ve bilgi rejimleri arasında süregiden bu iki süreç birbiriyle bağlantılıdır.

Görsel 1: Ursula Biemann, Europlex, 2003, Fas'taki İspanyol yerleşim bölgelerinin sınırı çevresinde kaçakçılık faaliyetleri, Erişim: <http://www.artandresearch.org.uk/v3n1/biemann.html>

Ursula Biemann'ın çalışmaları göçmen işçilerin yerinden edilmelerini ve aynı zamanda emeğin ve göçün cinsiyetlendirilmişliğini içermektedir. Bu nedenle yalnızca göç olgusunu somutlaştırmamaktadır. Aynı zamanda görünür olmayı da açığa çıkartmaya çabalamaktadır. Biemann'a göre bugün bir politik estetiğin görevi, zamanımızı en iyi yakalayan bir görüntü ortaya çıkartmak değildir. Bu anlamda nihai imajı varsaymaktan ziyade, görev, mevcut temsil akışlarına, anlatılarına ve çerçeveleme araçlarına etkili bir şekilde müdahale etmektir. *Sahara Chronicle* bu bağlamda oluşturduğu projelerinden biridir. Sanatçı, bu çalışmasında gizli göçte her zaman bilinmeyen, saklı kalan, eksik bir şeyler olduğu düşüncesiyle hiçbir zaman aynı anda gösterilmeyen tanımlanmamış sayıda video kullanmıştır. Bu videoları göstermek için seçtiği yol ise hem yansıtmaya hem de monitörlerden izleme durumudur. Böylelikle izleyicilerin videolarda gösterilen göçmenlerin yaşadığına benzer bir işitsel ve görsel deneyim yaşamış olmaktadır.

Görsel 2: Helmhaus Zürich, İsviçre'de Sahara Chronicle kurulumu, 2009

Etnometodolog, Harold Garfinkel, evde hissettiğimiz bir dünyayı kurmak ile meşgul olduğumuzu vurgulamaktadır. Ona göre toplumsal gerçeklikle başa çıkarken rutinlerden ve maksimlerden yararlanırız. Bu rutinler ve maksimler giderek içselleştirilir ve böylelikle bakışımızdan geri çekilirler. (Zahavi, 2020: 132) Garfinkel, çalışma alanına fenomenolojiyi uygulamıştır. Bu bağlamda fenomenoloji içinde barındırdığı öznellik anlayışı ile bakışımızdan gerçi çekilmiş olanı tekrar bakış alanımıza çekmektedir. Alman filozof Martin Heidegger sanatın ne olduğu üzerine tartışırken bir meydana getirme durumundan söz etmektedir. Heidegger'e göre sanat, gizli kalanı gizli kalmaklıktan çıkarmaktadır. Bir anlamda tekrar bakışın alanına ulaştırmaktadır.

Meydana getirme, bir şeyi gizli- kalmışlıktan, gizli-kalmamaklığa çıkarır. Meydana getirme, sadece gizli kalanın, gizli kalmamaklığa gelmesinde vuku bulur. Bu gelme bizim açığa çıkmak dediğimiz şeye dayanır ve onun için hareket eder. (Bolt, 2020:54)

Ursula Biemann da göçmenler ile ilgili çalışmalar yaparken böyle bir açığa çıkarmayı sağlamaktadır. Deneyim yoluyla göç olgusunu gündelik hayatın içine almaya çalışmaktadır.

Görsel 3: Ursula Biemann, Sahara Chronicle

Göç olgusu ile kimliğin yerinden edilmişliğini sorun eden Owais Hussain, 1967 yılında Hindistan'ın Mumbai şehrinde doğmuştur. Çalışmalarında kimliği, ikonografiyi, kentsel mitolojiyi araştırmaktadır. Bunu yaparken de geleneksel Hint estetiği ile çağdaş sanatı birleştirmekte ve aralarındaki ilişkiyi sorgulamaktadır. Çalışmaları çeşitli temaları kapsamakla birlikte günümüzün yolculuk kavramlarına, yerinden edilmeye ve kültürel kimliğin muğlaklaşan ayrımlarına vurgu yapmaktadır. Göç olgusu ile kimliğin nasıl yerinden edildiği ile ilgilenen sanatçı çalışmalarında video, resim, fotoğraf ve enstalasyondan faydalanmaktadır. 2015 yılında yaptığı "Sessiz Kalp" isimli çalışmasında kâğıttan evlerin ters bir şekilde konumlandığını görmekteyiz. İçten aydınlatılmış bu ters evler, sarı ışığın kendine çekmesiyle bir sıcaklık yayıyor olsa da tersyüz edilmiş haliyle aynı zamanda tedirginliği, evsizliği ve yerinden edilmişliği de ifade etmektedir. Evlerin üzerine çizilmiş izohips benzeri şekiller göç olgusuna da vurgu yapar niteliktedir.

Husain, göç olgusu ve bu çalışmasına dair şöyle demektedir:

"Herkes bugün bir göçmendir, biz dalgaların karaya attığı odun parçasıyız... Dünyanın en uzak köşesinde bile bundan etkilenmeyen hiçbir insan yok. Çevrede yaşanan ve herkesin sonuçlarını hissettiği kaymalar..."⁴

⁴ Gülser Günaydın, *Bunlar da var- Owais Husain*, <https://kontrastdergi.com/gulser-gunaydin-bunlar-da-var-owais-husain-54-sayi/> Erişim: 04.11.2020

Görsel 4: Owais Husain, Sessiz Kalp, 2015, kağıt, tahta, ayna, su, fotoğraf, video, enstalasyon

Kâğıt evler ile birlikte kullanılan aynalar ve sular alanı genişletmekte ve evlerin görüntüsünü çoğaltmaktadır. Aynı zamanda enstalasyonun arka kısmında bir gezginin ayaklarının hareketini görmekteyiz. Bu görüntü de yersizliğin ve göçün anlatımına katkı sağlamaktadır.

Görsel 5: Owais Husain, Sessiz Kalp, 2015, (detay)

Sanatta göç olgusunun işleniş şekline baktığımız zaman göçü konu edinen ancak kendisi göçmen olmayan sanatçılar ile kendisinin de göçmen oluşuyla birlikte, göçmenleri köksüzlük, evsizlik gibi kavramlar ile çalışmalarına dâhil eden sanatçılar olduğunu görmekteyiz. Bu anlamıyla göç konusu deneyime dayanan durumların somutlaştırılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenliği kişisel olarak deneyimleyen ve göç olgusunu çalışmalarında ev imgesi ile ifade eden sanatçılardan bir diğeri ise Didier Fiuza Faustino'dur. 1968 yılında Portekiz'de doğan sanatçı çalışmalarına Paris ve Lizbon'da devam etmektedir. Çalışmalarında şehrin kültürel dokusu ile birlikte inşa etme üzerine sorgulamalar yapmaktadır. Bu anlamda yerleşmenin siyasi ve ahlaki boyutlarını mimaride ve sanatta birleştirerek izleyiciye sunmaktadır. Mekân, binalar ve beden üzerinden irdeleme yapan sanatçı bu alanın birbirleriyle kesişim noktalarına değinmektedir. Merleau-Ponty, evrene beden ile erişildiğini söylemektedir, aynı zamanda Husserl de insanın bedeniyle dünyaya katıldığını belirtmekte ve fiziksel varoluşunun önemine gönderme yapmaktadır. Bu iki görüş de bedeni mekândan ayırmamaktadır. Faustina da çalışmalarında bu kavramları birlikte kullanmaktadır.

Göçmen bir ailede yetişen Faustino, ev ile ilgili kurduğu ilişkiyi şöyle anlatmaktadır;

“Daha iyi hayat koşulları arayan ailem 1960’larda Portekiz’den Fransa’ya göç etti. Ben çocukken Portekiz, demokrasi arayışıyla, devrimini gerçekleştirdi. Onlu yaşlarımın sonunda Portekiz, yeni bir dünyanın yeni simgesi, Avrupa Birliği ile bütünleşti. Genç bir yetişkin olduğumda Portekiz’deki ilk evimi inşa ettim.”⁵

Faustina, 10. Uluslararası İstanbul Bienali’nde (2017) “İlk Evim” isimli bir mimari yapı sunmuştur. Sanatçı, derme çatma bir ev görünümünde olan bu yapı için beklentilerimizin ve kayıp hayallerimizin metaforu demiştir. Burada gördüğümüz ev, içinde oturulacak bir yapı olarak karşımıza çıkmamaktadır. Hem kullanılan malzemeler hem de binanın sağlam olmayışı bu izlenimi vermektedir. Bu çalışmayı “ilk ev” olarak adlandırması da önemlidir. Çünkü çocukluktan gelen o ilk ev algısı bu kavrama bakışımızı da şekillendirmektedir. Faustina’nın göçmen oluşu ve ilk evim olarak tanımladığı bir yapının çarpıklığı izleyicide tam anlamıyla bir yere yerleşememiş olduğu yönünde bir algı uyandırmaktadır.

Görsel 6: Didier Faustino, “İlk Evim”, 1996, Santa Eufemia, Portekiz, 2x2x4 m

Heidegger, modern insanı evsiz olarak tanımlamaktadır. Ona göre dünyaya fırlatılmış olma düşüncesiyle insanlar evlerini aramaya başlamışlardır. Bu anlamda da kendilerini hiçbir yerde evinde hissetmemektedirler. Burada bahsi geçen evsizlik bir mekânda bulunmuyor olma durumu değildir. Yaşanılan yerde ev deneyiminin olmamasıdır. Bu da bir anlamda köksüzlüğü ya da köklere bağlılığı doğurmaktadır

“Heidegger, bu kavramları ‘inşa etmek’ ve ‘iskân etmek’ bağlamında incelemektedir. Oturmak iki türlü tarif edilebilir; ilki günlük anlamda ve deruni olmayan anlam, yani bir yerde kafasını sokacak bir evi olma, bir adrese sahip olma vs. gibi. Bu anlam kelimenin ilk anlamı olmasına rağmen oldukça dar bir anlamdır. İkinci ve daha özsel anlamı ile oturmak ya da ikamet etmek, insan varlığını kendi bulunduğu yere bağlılık hissetmesi, kendisini oraya bağlaması ve son olarak da yer sevgisi olarak karşımıza çıkmaktadır.” (Topakkaya, 2018:68)

Heidegger, ikamet etmeyi bir varoluş sorunu olarak görmektedir. Ona göre kişilerin dünyayı anlamlandırmaları da yersizlik, köksüzlük, evsizlik gibi durumlar üzerinden yapılmaktadır. Bu nedenle göç olgusu tam yerini bulamamak, evini kaybetmek gibi durumlar bağlamında tartışılmaktadır. Faustina’nın çalışmalarında da bu arafta kalma durumunu görmekteyiz. “İlk Evim” isimli çalışması tam da bu ikame etmenin özsel anlamı ile ilişkilendirilebilir. Görülen bir ev vardır ancak bu ev içinde ikame etmeye imkân vermemektedir. Bir anlamda yerini bulamamışlık söz konusudur

Faustina, “Bir Metrekarelik Ev” adını verdiği başka bir çalışmasında ise yasadışı göçmenlerin yaşadığı sorunlara vurgu yapmaktadır. Şehrin ortasında yükselen geniş binalar arasında uyguladığı bu yapının her

⁵ <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=31>

bir bölümü bir metrekairelik bir alandır. Bu kadar dar bir yapı bize evin bir sıkışmışlık hissi yarattığını göstermektedir. Heidegger'in düşüncesindeki evsizlik ve sıkıntı ilişkisinin bir yansıması gibidir. Yine "İlk Evim" isimli eserinde olduğu gibi burada da ev içinde oturma imkânı vermemektedir.

Görsel 7: Didier Faustino, "Bir Metrekarelik Ev", Paris, Fransa, 2006, 2.7 x 2.7 x 17 m | 1m² (her seviye)

"Bir Metrekarelik Ev" göçmenlerin yaşadığı, bir eve bir yere sahip olma ama aslında olamama ikilemini göstermesi açısından önemli bir çalışma olarak yorumlanmaktadır. Göçmen olma durumunda bir yere yerleşme isteği vardır. Özellikle ülkeler arası bir değişim söz konusu olduğunda kişi yalnızca evini bırakmaz, aynı zamanda konuştuğu dili ve köklerini de bırakmış sayılmaktadır. Bu bağlamda göçmenlik yeniden bir kök salma isteği doğurmaktadır.

Görsel 8: Didier Faustino, "Bir Metrekarelik Ev", gece görünümü

Didier Faustino gibi göçmenliği deneyimleyen ve bunu çalışmalarında ortaya koyan sanatçılardan biri de Do Ho Suh'dur. Koreli sanatçı Do Ho Suh 1962 yılında Seul'de doğmuştur. Seul National Üniversitesi'nde öğrenci iken Güzel Sanatlar alanında master yapmak amacıyla Amerika'ya taşınmıştır. Burada Rhode Island Tasarım Okulu ve Yale Üniversitesi'nde sanat çalışmalarına başlamıştır. Hayatını Seul, New York ve Londra arasında geçiren sanatçı bu yaşam şeklini göçebelik olarak tanımlamaktadır. Yaptığı çalışmalarda da kendi deneyimini izleyiciye aktarmaktadır. Özellikle geleneksel Kore kültürünün önemli bir unsur olan Kore evlerini mekânı yeniden yaratma bağlamında sık sık kullanmaktadır. "1960'yıllarda geleneksel Kore evlerinin birçoğu, modern yapıların yapılmaya başlanmasıyla birlikte tahrip edilmiştir. Do Ho Suh'un çocukluk dönemine rastlayan bu dönemde ailesi, yıkılmış bir saray yapısının ahşaplarından inşa edilmiş, küçük ancak, Suh'un daha sonraki sanatsal yaratımlarının temelinde yer alacak olan geleneksel bir Kore evine sahipti." (Özkarakoç, Başbuğ, 2019:588) Bu ev, 1991 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne taşındıktan sonra da kendi coğrafyasından kopmanın ve göçmen olmanın kendisinde yarattığı etkileri yansıtmak için sık sık heykellerinde yerini bulmuştur.

Gaston Bachelard *Mekânın Poetikası* isimli kitabında evden bireyin ilk evreni olarak bahsetmektedir ve ilk ev ile ilgili şöyle demektedir; "doğduğumuz ev, bir ana bina olmaktan çok, bir ana hülyadır." (Bachelard, 2017:46) Do Ho Suh yaptığı heykellerde bu ana hülyaya dönmektedir ve çocukluk evi çalışmalarının önemli bir bölümünde kendini göstermektedir. Seul, Londra ve New York'ta bulunduğu sıralarda ürettiği heykelleri bu çocukluk evinin yeniden inşası gibidir.

Sanatçı "Kapı" isimli çalışmasında çocukluk evinin kapısını birebir ölçekle tasarlamıştır. İpek kumaşlardan yaptığı bu çalışmada kumaşın şeffaflığı ile birlikte iç-dış meselesini de sorgulamaktadır. Kapı, bir yapının dışarıya açılan bir unsurdur, içeriğin dışarıya ile olan sınırını çizmektedir. Bu çalışmada kullandığı şeffaflık ile kapı bu özelliğini de kaybetmektedir. İçerinin ve dışarının neresi olduğunun belli olmadığı bu çalışmada izleyici de muğlaklaşan sınırları deneyimlemektedir. Do Ho Suh, hayatımızın bir noktasında evden ayrılmalıyız ve ziyaret için döndüğümüzde ise aynı evi bulamayız artık, yalnızca hayatımızda taşıdığımız nostaljik anıları buluruz demektedir. (Caruso, 2008:5)

Görsel 9: Do Ho Suh, "Kapı", Seul'de çocukluğunun geçtiği evinin kapısı, ipek ve paslanmaz tüplerden yapılmıştır, 326,5 x 211,5 x 100 cm. Singapur Bienali, 2016.

Do Ho Suh, çalışmalarında seçtiği malzemeler ile evi taşınabilir kılmaktadır. Böylelikle gittiği her yerde heykelini yeniden kurmakta ve evi her defasında yeniden inşa etmektedir. Böylesi bir kullanım ve yeniden inşa şekli evin geçiciliğine de vurgu yapmaktadır. Sanatçı, evden uzak olmanın yalnızca coğrafi koşulları ile ilgilenmemektedir. Bellekte kalan ev imgesiyle birlikte eve duyulan ihtiyacı da görselleştirmektedir. Sanatçının hayatının farklı dönemlerinde yaşadığı evleri bir araya getirerek hafif malzemeler ile sergilemesi, Heidegger'in insanın geleceğinin evsizlik olduğunu ifade etmesini akla getirmektedir.

“Heidegger ‘Hümanizm Üzerine Mektup’ta, ‘Yurtsuzluk dünyanın yazgısı haline geliyor’ der ve aynı paragrafta şu sözlerle yer verir: ‘Marx’ın asli ve belirgin bir anlamda insanın yabancılaşması olarak fark ettiği şey köklerini modern insanın yurtsuzluğunda bulmaktadır.’” (Arpacı, 2017: 199)

“Ev İçinde Ev” isimli çalışmasında Amerika’da Rhode Island’da yaşadığı evin içine Seul’deki evini birebir ölçekte yerleştirmiştir. Büyük ölçekli çalışmalarında ev daha çok görünür kılınmaktadır. Bu çalışmasını polyester kumaştan yapmıştır. Dıştaki modern yapının içine girilebilmektedir. İzleyici yapının içine girdiğinde içerideki Kore evinin etrafında dolaşabilmektedir. Burada içerideyken dışarıda olmayı deneyimlemekte ve evin içindeyken bir evin dışında olma durumunu yaşamaktadır. İki evin iç içe olması insanın evinin neresi olduğu sorusunu sormaktadır. Ev, yaşadığımız yer midir yoksa belleğimizde yaşattığımız yer mi? Do Ho Suh göçmen olmanın verdiği duygu durumları ile bu soruyu sorgulatmaktadır. Onun çalışmaları hem tanındıktır, aitlik hissi vermektedir hem de şeffaflığı ve kullanılan malzemenin hafifliği ile geçicilik ve köksüzlük hissini yaşatmaktadır.

Görsel 10: Do Ho Suh, “Ev İçinde Ev”, Modern ve Çağdaş Sanat Ulusal Müzesi, Seul, 2014. Sanatçı: Do Ho Suh. Mor renkte polyester kumaş, metal çerçeve. 1530 x 1283 x 1297 cm

Amerika’da Rhode Island’da yaşadığı evin içine çocukluğunun geçtiği Seul’deki evini 1/1 ölçekte yerleştirerek mor renkte kumaştan yapmıştır.

3. SONUÇ

Göç olgusuna baktığımızda karşımıza yersizlik, evsizlik, köksüzlük gibi durumlar çıkmaktadır. Kendini herhangi bir yere ait hissedememek göçmenlerde sıkça görülen bir durumdur. Bazı durumlarda ne gidilen ülke ev olarak benimsenir ne de artık terk edilen ülke evindir. Tekrardan bir yere kök salma isteği yoğun bir şekilde görülebilmektedir. Bu anlamda evin geçici oluşu düşüncesi oluşmaya başlamaktadır.

Sanat alanında göç olgusuna baktığımızda, özellikle son dönemlerde bu konu üzerine yoğunlaşıldığını görmekteyiz. Ekonomik, siyasi, kişisel, dini sebepler kişileri göç etmeye zorlamaya başlamıştır. Sığınmacılar, mülteciler gittikleri ülkede kabul görmeme durumuyla mücadele ederken aynı zamanda evsizlik fikriyle de savaşılmaktadır. Göçü çalışma alanının konusu olarak işleyen sanatçıların birçoğunun da göçmen olması önemli bir noktadır. Çalışmada incelenen sanatçıların da kendi deneyimlerini ev imgesi yoluyla yansıttıkları görülmektedir. Bunu yansıtırken de özellikle evin geçici boyutuyla ilgilendikleri saptanmıştır. Kullandıkları malzeme bakımından bakacak olursak Owais Hussain’in kâğıttan evleri, Didier Faustina’nın derme çatma her an yıkılacak gibi duran “ilk evi” ya da Do Ho Suh’un yanında taşınmaya imkân veren hafif kumaşlardan ürettiği çalışmaları bu durumu örnekler niteliktedir. Göç ne zaman ve kaç yaşında olursa olsun kişinin içinde ilk ev duygusunun yitmediği de yine bu çalışmalardan anlaşılmaktadır. Faustina’nın içinde yaşanmayacak gibi duran ilk evi ya da Do Ho Suh’un çalışmalarında sıkça kullandığı çocukluk evi, kişinin içindeki ilk ev duygusunu somutlaştırmaktadır. Sanatta göçün konu edilmesi yalnızca göçmen sanatçılar bağlamında değildir. Ursula Biemann da göçü özellikle cinsiyetlendirilmiş emek ve işçilerin yerinden edilmesi boyutuyla incelemektedir. Sınırlardaki durumu videolar ile gözler önüne sermekte ve izleyicinin göç olgusunu deneyimlemesini sağlamaktadır.

Göçün günümüzde çok yaygınlaşması Heidegger'in yurtsuzluğun insanlığın en önemli sorunu haline geleceği düşüncesini de destekler niteliktedir. Her ne kadar o bunu aynı zamanda özgürleştirici bulsa da dünyaya fırlatılmış olan insanın zamanı, evini aramak ile geçmektedir.

KAYNAKÇA

- Alkan, A. (2017).(Der.) *Cins Cins Mekân*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Arpacı, M. (2017) "*Yurtsuz Zoon Politikon Olarak İnsan*", Cogito, Yapı Kredi Yayınları, S.64,198-213
- Bachelard, G. (2017). *Mekânın Poetikası*. (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bolt, B. (2020). *Yeni Bir Bakışla Heidegger*. (M. Özbank, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap
- Braidotti, R. (2017). *Göçebe Özneler*. (Ö. Karakuş, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Cassin, B. (2018). *Nostalji*. (S. Kıvrak, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*. (M. B. İsmail Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Özkarakoç, Ö. Başbuğ,F. (2019) "*Mekân İçinde Mekânı Yeniden Yaratın Bir Heykeltıraş: Do Ho Suh*", Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 40, 585-593
- Maffesoli, M. (2011). *Göçebelik Üzerine*. (M. E. Keskin, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Topakkaya, A. (2018) "*M. Heidegger'de Köklere Bağlılık (Ortsverbundenheit) Kavramının Tahlili*", Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, S.8, Ocak, 64-72
- Zahavi, D. (2020). *Fenomenoloji İlk Temeller*. (S. Bayazit, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İnternet Kaynakları

- İnternet: Biemann, U. Counter- Geographies in the Sahara, *Art & Research AJournal of Ideas, Contexts and Methods*, V.3, N.1, Winter 2009/10, Erişim: Ekim, 2020, <http://www.artandresearch.org.uk/v3n1/biemann.html>
- İnternet: Caruso, H.Y., "Art Review The Art of Do Ho Suh: Traversing Two Cultures", *International Journal of Multicultural Education* Vol. 10, No. 1, 2008, (Erişim 16 Mart 2021), <https://ijme-journal.org/index.php/ijme/article/viewArticle/131>
- İnternet: Günaydın, G. *Bunlar da var- Owais Husain*, <https://kontrastdergi.com/gulser-gunaydin-bunlar-da-var-owais-husain-54-sayi/> Erişim: 04.11.2020
- İnternet: <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=31>
- İnternet: sozluk.gov.tr

Görsel Kaynakları

- Görsel 1: <http://www.artandresearch.org.uk/v3n1/biemann.html>
- Görsel 2: <http://www.artandresearch.org.uk/v3n1/biemann.html>
- Görsel 3: <http://dislocacion.cl/art-biemann-en.php>
- Görsel 4: <https://owaishusain.com/artworks/categories/3/9373/>
- Görsel 5: <https://owaishusain.com/artworks/categories/3/9373/>
- Görsel 6: <https://didierfaustino.com/My-first-house>
- Görsel 7: <https://didierfaustino.com/One-square-meter-house>
- Görsel 8: <https://didierfaustino.com/One-square-meter-house>
- Görsel 9: <https://elcultural.com/Do-Ho-Suh-la-casa-nomada>
- Görsel 10: <https://www.arshake.com/en/frame-home-within-home-within-home/>